

مکتب فکر شیعه
استاد مرتضی مطهری

نظام حقوق زن در اسلام

در تعریف نظام

شبهه : اسلام یک دین مردسالار است و به زن توجه نکرده و او را یک موجود درجه دو می داند لذا معتقد به تساوی زن و مرد نیست

پاسخ : اسلام به تساوی زن و مرد معتقد است ولی با تشابه مخالف است اثبات ادعای اسلام

مبنای نظر اسلام

● اثبات ادعای اسلام

در مقام خلق — خلقکم من نفس واحدة و خلق منها زوجها

خلق لکم من انفسکم ازواجاً

در مقام انذار — ولا تقربا هذه الشجرة

در مقام انحراف — فوسوس لهما الشيطان ، فدلهما بغرور ، فازلهما الشيطان

در مقام توبه — ربنا ظلمنا انفسنا و ان لم تغفر لنا لنكونن من الظالمين

فتلقى آدم من ربه كلمات فتاب عليه — شأن نبوت حضرت

اثبات شئ نفی ما ادا

نمی کند

فعصى آدم ربه فغوى

جایگاه مرد در قبال خانواده

امکانات خلقت — خلق لکم ما فی الارض جميعا

هدف خلقت — و ما خلقت الجن و الانس الا ليعبدون

● مبنای نظر — در مقام ثبوت — بحث مبنای حق و رابطه آن با ذی حق — خانواده اسلام (واقع)

اطلاعیه جهانی حقوق بشر

استعداد طبیعی بر اساس غایت: مبنای حق در اسلام

(غایی) طبیعی — تفاوت حق

(فاعلی) اکتسابی

در مقام اثبات — راه تشخیص هر حق طبیعی مراجعه به خلقت انسان و توجه (ظاهر) به استعداد اوست — موجود — مرد — مشابه — زن — متفاوت

مشابه

مرد

موجود

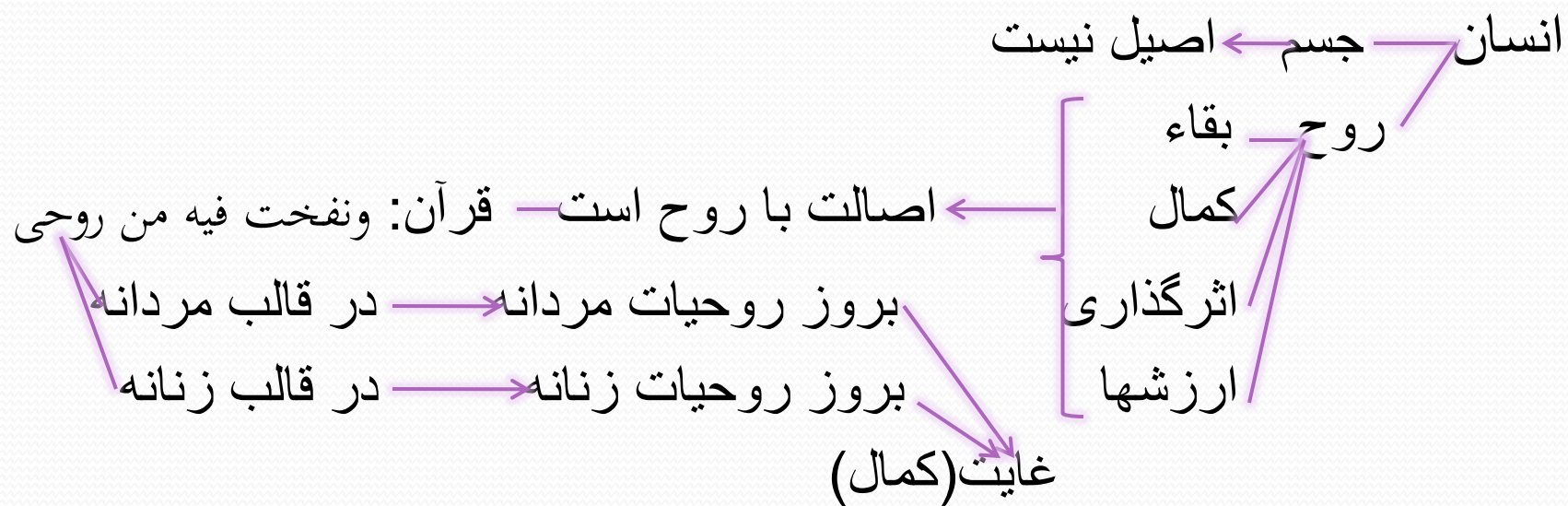
به استعداد اوست

زن

متفاوت

تفاوتها حکمت دارد، خانواده و تکمیل دو جانبه
تفاوت نقص نیست کمال هم نیست تناسب است

هم در جسم است هم در روح

شبهه :

هن نواقص → الحظوظ (بهره ها)
→ الايمان
→ العقول

روایت :

1- اصل صدور ابزار ← دانستن علم رجال

2- شأن صدور ← بعد از جنگ جمل ← زن

چرا جمع؟ باید می فرمود هی ناقصة العقل → مراعات جایگاه عایشه

در زبان عربی استعمال جمع به

اجمال → جای مفرد معمول است
تحقیر
مذمت
تحبیب

3- وجود یا عدم
وجود معارض

خود حضرت علی(ع)

المرأة ریحانة و لیست بقهرمانه

نعم العون علی طاعة الله

نامگذاری حضرت زینب(س)

لقب: عقیله ← مبالغه ← بسیار

مشبهه ← استمرار ← همیشه عاقل بسیار

عاقل

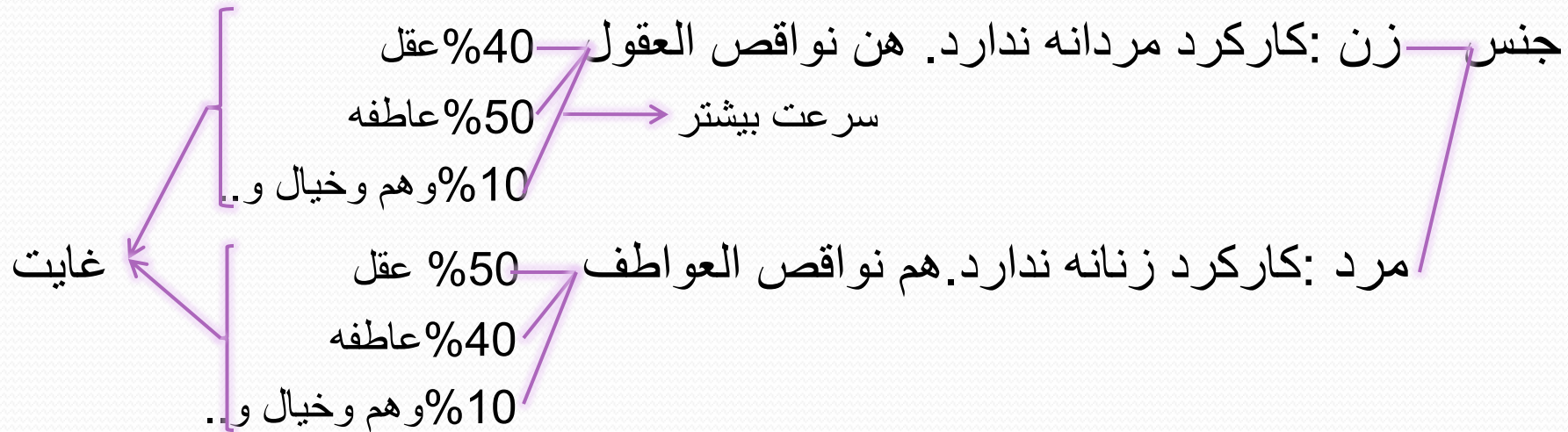
به کارگیری زنان در سپاه خویش

کلیت دین، ملاک حدیث: قرآن

4-دلالات

مقدمه اول :تفاوت : نقص : چیزی یا کسی کارکرد دیگری را نداشته باشد
عیب : چیزی یا کسی کارکرد خودش را نداشته باشد

مقدمه دوم :انواع عقل : نظری: هست ها و نیست ها ← عقل شناخت ← زن و مرد مساوی
عملی:بایدها و نبایدها سیاست،مدیریت... ← مرد بالقوه بیشتر دارد

علت مرد بودن اولیاء - وظیفه اجرایی سنگین رسالت: شعب ابیطالب، دعوت طائف
ارتباط با نامحرم و آسیب پذیری
نگاه سیستمی و خانواده ، عفاف ، تربیت
برخورد اولیاء با زنان - زکریا و مریم (س)
حضرت رسول (ص) و حضرت
زهرا (س) ← قام الیها

زن و استقلال اجتماعی:

1- اختیارات مرد قبل از اسلام

- پدر
- ازدواج قبل از تولد
- نکاح شغار
- شوهر
- انواع نکاح ها (معاوضی)
- مورد ارث واقع شدن

2- تفاوت حقوق اسلام

- روانشناسی: تفاوت خلقت در زن و مرد
- جسم
- روح
- و غرب در مورد زن

حفظ خانواده

- عدم تمرد و عصیان زن نسبت به مرد در عین
- حفظ حقوق

عدم جایگزینی نقش اجتماعی به جای نقش طبیعی

3- شرط اذن پدر - نفی رشد نیافتگی و کم فهمی

در نکاح دختر ریشه: تفاوت روانشناسانه - پسر - حاکمیت بیشتر عقل

دختر - حاکمیت بیشتر احساس

کوه احساسات + تجربه محاسبه گر (پدر)

راه طی کرده

دخترشناس

پسرشناس

خواستگاری — توهین به زن است — درخواست کننده (مرد) درخواست شونده (زن)

ضعیف قوی
پاسخ رد یا قبول با زن است — مرد: ضعیف تر
زن: قوی تر

خریداری زن است — طبع مرد نیاز و طبع زن ناز است
هر خریداری به معنای مالکیت نیست
آیا هر خریداری بد است؟

خریداری در کار نیست؛ خریداری — فروشنده: زن؟
خریدار: مرد؟
کالا: زن؟

خواستگاری زن از مرد

اصل : بلامانع است

نوع

در صدر اسلام: مستقیم و علنی

در حال حاضر: با حفظ حرمت زن

خواستگاری

زن از مرد

جواب +

جواب -

احتمال سرکوفت

زن نابود می شود

مرد از زن

جواب -

جواب +

زن در موضع قوت

زن در موضع قوت

مهریه: اسلام — تأسیس: خمس

رد: پسر خوانده حکم گسر را دارد

امضا+تغییر: مهریه

سابقه و سیر تطور

دوره مادرشاهی: مادر دختر

دوره پدرشاهی: ربودن دختر

کار کردن پسر برای پدر دختر

تقدیم یکجای مهر به پدر دختر

اسلام — پیشکش به خود دختر

اراده آزاد در ازدواج

استقلال مالی زن

به خود زن — و آتوا النساء

نشانه صدق و راستی — صدقاتهن

به صورت هدیه و پیشکش — نحلة

اشکالات مطروحه :

1- مهریه توهین به زن است → مهریه از منظر اسلام یک هدیه است و هدیه نمی تواند توهین آمیز باشد

2- مهریه خریداری زن است → خریدار ؟
فروشنده ؟
کالا ؟

3- مهریه وثیقه مالی است → توصیه پیامبر اکرم(ص) به مهریه کم
توصیه پیامبر اکرم(ص) به بخشش مهریه
صدر اسلام: مهریه عمدتاً به صورت نقدی
صدر اسلام: مهریه گاهی آموزش سواد یا قرآن
کراهت بیش از مهرالسنة
مهریه دادن پیامبر(ص) و ائمه(ع)
غیر قابل تحقق بودن زندگی اجباری

بطلان مهریه سنگین — عدم قصد جدی

معامله غرری: غبن فاحش (ضرر فاحش)

دلایل لزوم پرداخت

نفقه

خوراک، پوشاک، مسکن

هزینه درمانی، زیورآلات

هزینه های ضروری

در حد شأن زن

عدم توان زن برای کار اجباری دائمی

مرد طالب وصال است پس باید مابازاء بدهد

تولید ثروت زن محدود و هزینه او زیاد است

بقا جمال و نشاط زن در گرو کار کمتر و آسایش
بیشتر است

نگاه سیستمی: زن در خانواده $\neq$ کار دائمی اجباری

ارث

سابقه ارث در میان اقوام
پسر خوانده ارجح حتی بر دختر
مادر ارث پسر
اگر فرد مذکر نبود ارث به مادر دختر

اسلام — للذكر مثل حظ الانثيين

سربازی	مهریه	نفقه	دیه عاقله	4 تکلیف برای مرد
تکلیف مرد	تکلیف مرد	تکلیف مرد	تکلیف مرد	2 حق برای زن
	حق زن	حق زن		

دیه عاقله : اگر قاتل مرتکب " قتل خطای محض " شود باید دیه مقتول را اقوام ذکور ارث برنده بپردازند

اشکال 1: شما مردها مهریه و نفقه را جبران کننده تضعیف ارث قرار دادید
پاسخ : جای علت و معلول عوض شده علت : مهریه و نفقه ، معلول:تضعیف ارث

اشکال 2:ما مهریه و نفقه نمی خواهیم ارث کامل می خواهیم
پاسخ :

1-ارث چه به جهت اصل آن و چه به جهت زمان و میزان غیر قابل پیش بینی و
اعتماد است

2-نفقه نهادی است دائمی و قطعی و متناسب با شأن

3-هدف فقط بحث اقتصادی نیست،موضوع روانی هم هست

4- ارث با انتقال و وصیت قابل جبران است

وصیت : یک سوم مال میت

انتقال : در زمان حیات

بعضی می گویند اصلا ارث زن کمتر از مرد نیست بلکه ممکن است سه حالت زیر اتفاق بیفتد:

ارث مرد > زن مثال : میت فقط یک نوه دختری و یک نوه پسری دارد و وارث

دیگری ندارد که نوه دختری پسر است $\frac{1}{3}$

نوه پسری دختر است $\frac{2}{3}$

مرد = زن مثال : میت فقط دایی و خاله دارد که هر کدام $\frac{1}{2}$ می برند

مرد < زن پدر فوت پسر $\frac{2}{3}$

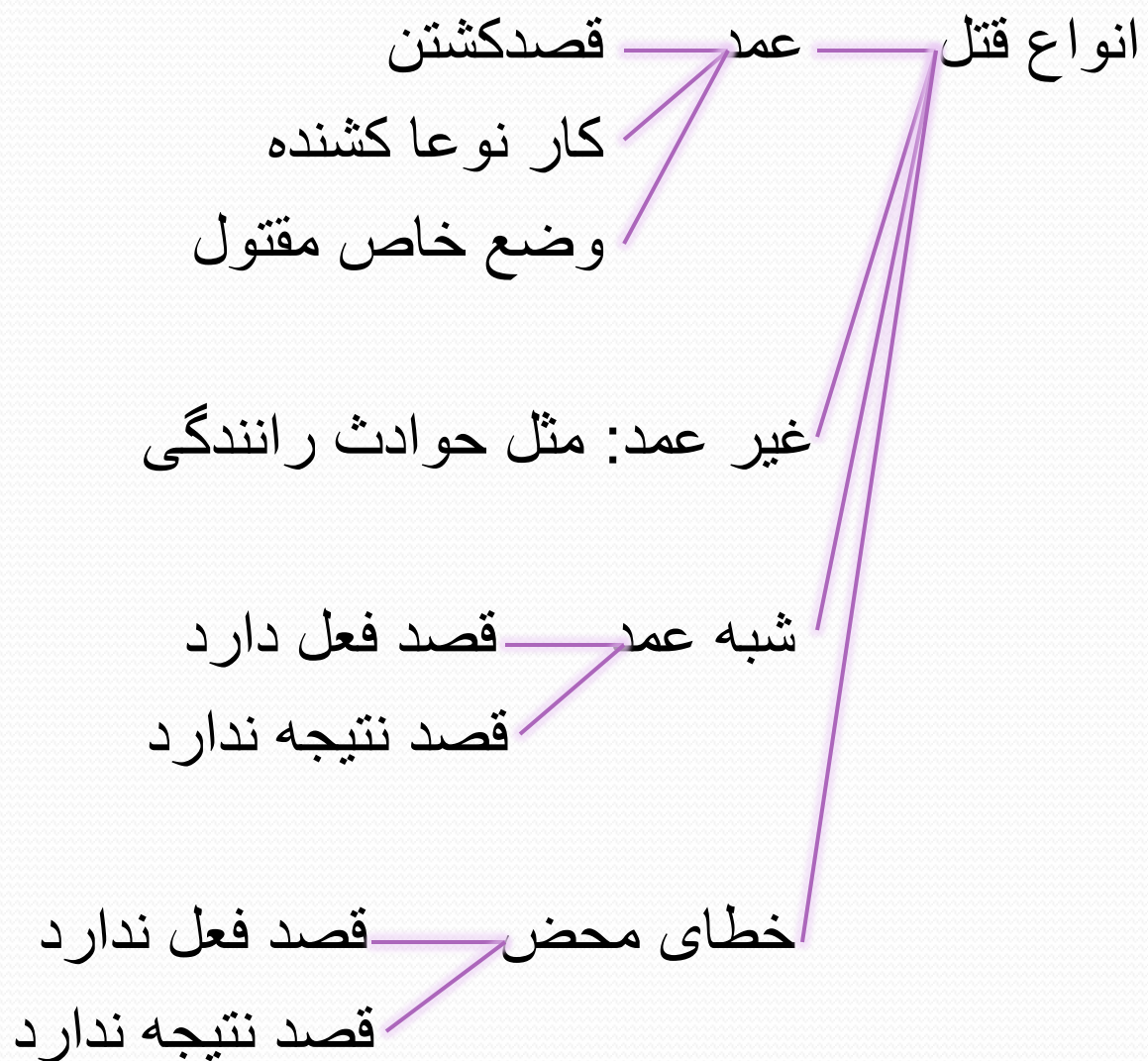
دختر $\frac{1}{3}$

این موارد درست است اما استثنائات بسیار بسیار نادر است و قاعده همان حالت سوم است

دیه

شبهه 1: چرا دیه یک پیرمرد معتاد بی سواد بیکار دو برابر یک دختر متخصص نخبه جوان المپیادی است ؟

شبهه 2: چرا قیمت یک پیرمرد معتاد بی سواد بیکار دو برابر یک دختر متخصص نخبه جوان المپیادی است ؟

پاسخ به شبهه 1: عکس العمل کشتن قصاص است و زن و مرد ندارد پس در اینجا اصلاً دیه و هزینه مطرح نیست که برای زن نصف مرد باشد.

اشکال: گاهی قصاص تبدیل به دیه می شود ؟
در اینجا دیه تابع توافق طرفین است .

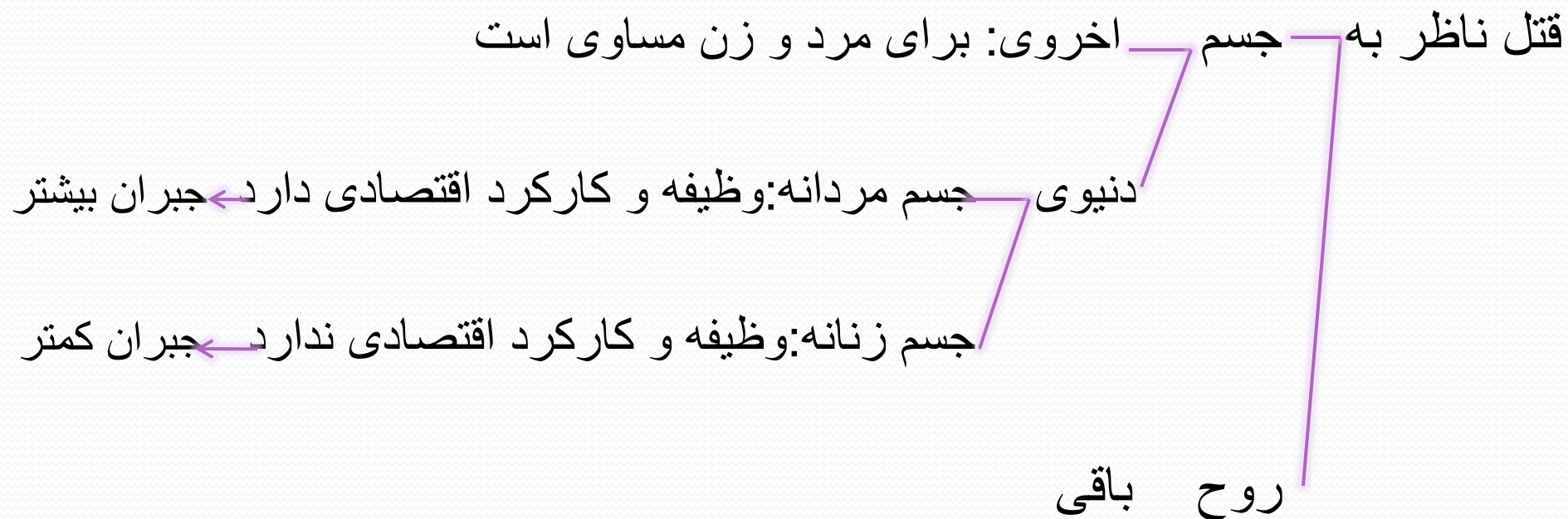
❖ پس اگر کسی مرتکب قتل شد اولاً باید قصاص شود ثانیاً اگر قرار شد به جای قصاص دیه بدهد این دیه تابع توافق طرفین است و ممکن است هر یک از سه حالت مرد < زن ، مرد > زن و مرد = زن اتفاق بیفتد

پاسخ به شبهه 2

دیه قیمت نیست زیرا :

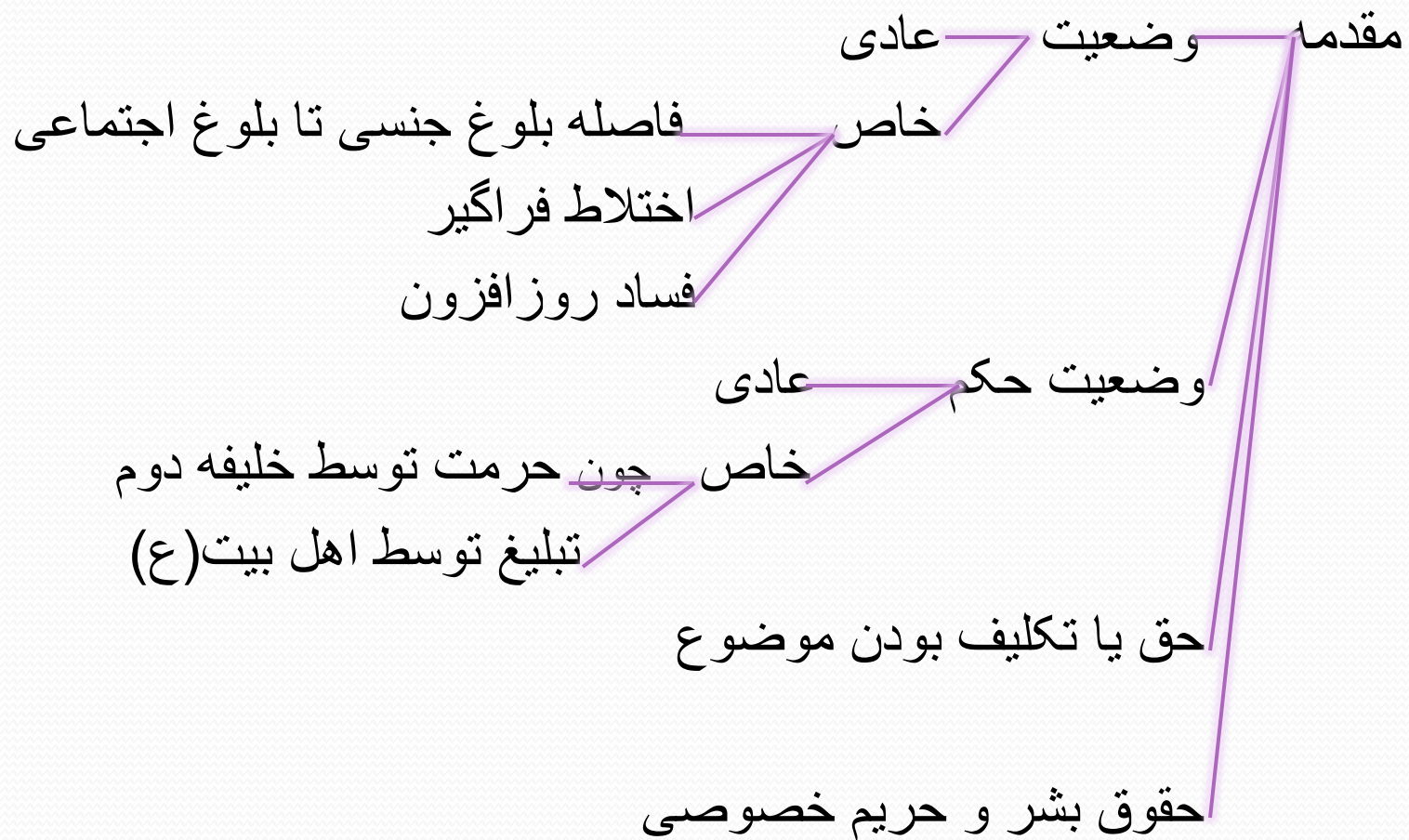
- اشکال کل و جزء : قیمت کل باید بیش از جزء باشد اگر قیمت جزء بیشتر باشد عقلانی و منطقی نیست
- عدم تفاوت دیه افراد مختلف : اگر دیه قیمت باشد نباید دیه پروفیسور حسابی و یک مرجع و یک آدم معمولی یکسان باشد
- دیه زن تا ثلث : دیه زن تا ثلث دیه کامل با مرد برابر است پس از آن نصف است
- مثال های قابل تأمل

دیه چیست ؟

❖ پس دیه ناظر به قتل جسم است در دنیا

ازدواج موقت

برخی مصادیق
ازدواج موقت

نامزدی
زنان و مردان همسر از دست داده محروم از ازدواج

موارد خاص

رابطه پسر و دختر

اشکالات مطروحه :

1- اصل بر دوام است
عقد موقت در کنار دائم و مکمل آن است نه جایگزین آن
یکی از کارکردهای عقد موقت زمینه سازی عقد دائم آگاهانه
است

تمام کارکردهای عقد موقت از طریق عقد دائم قابل تحقق نیست
عقد موقت باعث تحکیم عقد دائم خواهد شد

2- در میان شیعه منفور شده است
سنی ها هم اقبال نموده اند (نکاح مسیار)
دلیل نفرت سوء استفاده است نه اصل نهاد
نباید هم مثل ازدواج دائم مورد اقبال واقع شود

3- مثل تعدد است پس بد است
مثل تعدد نیست و متفاوت است
چه کسی گفته تعدد زوجات بد است !؟

4- عقد موقت کرایه دادن خود است

اگر منظور مهریه است مهریه در عقد دائم هم هست

هر کرایه دادنی بد و علامت مالکیت نیست
(رابطه زوجین)

با مشکل فحشاء چه کنیم؟

5- نیاز بچه به پدر و مادر

حق فرزندان شدن با خود طرفین است

اگر شدند همه حقوق فرزندی پابرجاست

6- عقد موقت مجوز

شرایط عقد موقت مثل رضایت، مهریه، مدت و... در حرمسرا نیست

بیشتر حرمسراها توسط حکام بنا شده که غالباً سنی بوده اند

اسلام دین تناقض نیست که از یک طرف دستور به حیا و عفاف و

از یک طرف مجوز حرمسرا بدهد

حرمت تذوق در اسلام

راهکار اسلام — اولیه: عفاف ورزیدن — سورہ مبارکہ نور/33

— ثانویه: ازدواج موقت — سورہ مبارکہ نساء/24

روح حاکم : جلوگیری از گناه — سورہ مبارکہ ہود/77 و 78

سابقه چند همسری — کمونیسم جنسی: هرکس برای همه و همه برای هر کس
چند شوهری: قبایل جاهلی عربستان
چند زنی: ایران، عربستان، روم

علل شکست این پدیده — (چند همسری)
علاقه مرد به اطمینان از پدری خویش
علاقه زن به تسخیر قلب مرد
میل مرد به انحصار طلبی در مورد زن
عدم تأمین مالی زن

ریشه تعدد زوجات از نظر دیگران :

1- عامل زور → در جزیره العرب که زن در ضعف مطلق است چطور شاهد چندشوهری هستیم

در اروپا در دوره مالکیت مرد بر زن چرا تعدد شایع نشد؟!

2- عامل اقتصادی → بسیاری از مصادیق تعدد توسط متنفذین بوده که هیچ نیاز اقتصادی نداشتند

3- عامل جغرافیایی → چرا در مناطق گرمسیر این پدیده فراگیر نیست
در مناطق مشابه آب و هوایی وضعیت یکسان نیست
در مناطق معتدل و حتی سردسیر تعدد داریم

4- عامل عدد و عشیره → آیا در شهرهای ایران نظام عشیره ای حاکم است که تعدد داریم این هدف با موقت هم قابل تحقق است بسیاری مصادیق تعدد به قرزند منتهی نشده است

5- محدودیت دوره فرزند زایی زن → این هدف با موقت هم محقق می شود مصادیق تعدد لزوما به فرزند منتهی نمی شود در خیلی مصادیق، مرد تنها از یک یا چند همسر خاص فرزنددار می شود

6- ایام خاص زنان → چرا این امر فراگیر نشده است این هدف بیشتر با موقت سازگار است تا تعدد برخی مصادیق تعدد توان جنسی لازم را ندارند در این صورت نیاز به همسر دوم به بعد قطعا نیست

7- فزونی زنان بر مردان

عوامل واهی: زور و...

منطقی: اقتصادی

تکلیف زا: فزونی عدد زنان بر مردان

1- اسلام دین خاتم و اکمل است

2- پاسخگویی به تمام نیازها تا قیامت وظیفه و ادعای اسلام است

3- حالات مختلف درباره تعداد زن و مرد

مرد = زن: تک همسری

مرد < زن: مرد مسلمان حق ازدواج با زن

غیر مسلمان را دارد

مرد > زن: تعدد زوجات

مقدمه

حق تأهل برای همه

فزونی عدد زنان بر مردان

جنگ

مرگ و میر بیتر مردان

حوادث کار

مقاومت بیشتر زن نسبت به مرد

وضعیت عادی

خاص فحشاء

رفیقه بازی

حق یا تکلیف بودن موضوع

حقوق بشر و حریم خصوصی

اشکالات مطروحه :

1- اشکال روحی :

عشق قابل تجزیه نیست → عشق مفهوم مادی نیست که قابل تجزیه نباشد مهم سعه وجودی انسان است

تمام مصادیق تعدد با انگیزه و زمینه عاشقانه نبوده و نیست
ما هم مدعی نیستیم که عشق در تعدد مثل ازدواج واحد است

2- اشکال تربیتی :

هوو = دشمن، پس هوو یعنی دشمن سازی → هوو لزوما دشمن نیست بلکه مهم نوع اجرای موضوع توسط مرد است

به نظر شما با رفیقہ دشمن ایجاد نمی شود؟

3- اشکال اخلاقی: تعدد مجوز شهوترانی مرد → اسلام دین تناقض نیست

همه مصادیق با هدف رابطه جنسی نیست

4- اشکال حقوقی :

مرد قبلاً دلش را به زن اول داده است → اگر اینطور باشد مرد حق دارد زن را با ازدست دادن شرایط روز اول ازدواج بدون هرگونه دلیل طلاق دهد

ازدواج یک معامله حقوقی نیست

اگر تکلیف مرد شد چه؟! →

5- اشکال فلسفی :

تساوی زن و مرد رعایت نشده است → این تساوی نیست تشابه است که قبلا رد شد

6- تعدد زوجات مجوز حرمسرا سازی → تعداد: (تعدد 4 تا) (حرمسرا n تا)

شرایط: (تعدد: رضایت، مهریه، توان مالی، جنسی)
(حرمسرا : شرط نداریم)

تذوق: حرام است و ریشه حرمسرا جز تذوق نیست

عدالت: لن تستطیعوا ان تعدلوا بین النساء و لو حرصتم
فان خفتم الا تعدلوا فواحدة

تعدد زوجات کی واقع می شود؟

فزونی عدد زنان بر مردان

استفاده زنان افزون از حق تأهل خویش

واجب کفایی شدن تعدد بر مردان دارای شرایط

اعمال حق از سوی مردان دارای حداقل آسیب

مرد ← زن اول +

+ بقیه

- بقیه

رضایت زن اول

تکلیف: جلوگیری از فساد

مهم را فدای اهم
می کنیم

سابقه و نظرات مختلف در مورد طلاق :

- 1- آزادی مطلق و برداشتن همه قیود ← نابودی خانواده
- 2- تقدس ازدواج و عدم امکان طلاق ← کلیسای کاتولیک
- 3- امکان انحلال نکاح فقط از سوی مرد ← طلاق های ناجوانمردانه
عدم طلاق و اذیت زن
- 4- تقدس ازدواج و باز بودن راه طلاق برای طرفین ← همان نظر اول
- 5- تفاوت راه خروج مرد از زن ← نظر اسلام

اسلام:

طلاق به دست

چرا؟

مرد: طالب

طلب می کند

زن پاسخ می دهد

ادامه زندگی

مرد است

زن پاسخ نمی دهد

مرد دوباره طلب کند

ادامه زندگی

زن پاسخ می دهد

طلاق

زن پاسخ نمی دهد

زن طلب کند؟

طلب نمی کند

زن طلب نکند؟

توصیه ما

فامسکوهن بمعروف = نیکی

یا عاشروهن

سرحوهن باحسان = چیزی بالاتر از حق

ولا تمسکوهن ضرارا لتعتدوا = عدم نگه داشتن زن با قصد تعدی

روحی و معنوی

جسمی و مادی

سختی طلاق

قبل طلاق

بحث داوری

وقت کشی

عدم وقوع در ایام خاص

احضار دو شاهد عادل

تلاش دادگاه جهت اصلاح

حین طلاق — هزینه طلاق بر عهده مرد

بعد طلاق — حضور زن در منزل شوهر (3 ماه و 10 روز)

حق زن و تکلیف مرد

جواز آرایش

امکان رجوع تا پایان عده

هزینه نفقه عده و کودکان با مرد

حضانة

جلوگیری از طلاق خواهی مرد

جلوگیری از طلاق خواهی زن

ایجاد امکان ازدواج مجدد زن

جدایی

به صورت کلی

عیوب فسخ نکاح

در مرد

زن می تواند نکاح را فسخ کند

زن می تواند زندگی را ادامه دهد

در زن

مرد می تواند نکاح را فسخ کند

مرد می تواند زندگی را ادامه دهد

مرد می تواند با ازدواج موقت یا

تعدد زوجات این زن را نگه دارد

به صورت جزیی

طلاق

در مرد

در زن

داوری + اثبات عدم سازش طرف مقابل